

Complexnummer: 528855

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Sonsbeek

Aantal complexonderdelen

18

Monumentnummers van complexonderdelen

528856, 528857, 528858, 528859,
528860, 528861, 528862, 528863,
528864, 528865, 528866, 528867,
528868, 528869, 528870, 528871,
528872, 528873

Woonplaats

Arnhem

Gemeente

Arnhem

Provincie

Gelderland

Hoofdadres van hoofdobject

Tellegenlaan 3, 6814 BT Arnhem

Complexomschrijving

Omschrijving van het complex

Het complex HISTORISCHE BUITENPLAATS SONSBEEK ligt ten noorden van het centrum van Arnhem op een stuwwal en vertoont daardoor aanmerkelijke hoogteverschillen. De plaats wordt gekarakteriseerd door oude boomgroepen, open weiden, vergezichten en sprengen die uitmonden in een beekdal met vijverpartijen met watervallen en watermolens.

De in structuur en detail gaaf bewaard gebleven buitenplaats bestaat uit de volgende onderdelen: HUIS SONSBEEK (1), HISTORISCHE TUIN- EN PARKAANLEG (2), PAVILJOEN (3), PORTIERSWONINGEN (4), AGNIETENMOLEN MET FORELLENKWEKERIJ (5), WITTE WATERMOLEN (6), voormalige MOLENSCHUUR (7), BOERDERIJ (8), RENTMEESTERSWONING (9), TUINMANSWONING MET BLOEMENWINKEL (10), RESTANTEN 18DE-EEUWSE MOESTUIN (11), BELVEDERE (12), HERTENVERBLIJF (13), WATERVALLEN, GROT EN WATERGOTEN (14A-14E), BRUGGEN (15A-15B), TELLEGENBANK (16), TUINVAAS (17) en LORENTZMONUMENT (18).

In de 17de en vooral de 18de eeuw komen aan de noordzijde van Arnhem diverse landgoederen tot ontwikkeling. Sonsbeek is daar één van. De naam zou een verbastering zijn van St. Jansbeek, de beek die door het gebied

stroomt en een belangrijke rol vervulde in het ontstaan van Sonsbeek. Langs de beek lagen sinds de dertiende eeuw zeven watermolens, waarvan er nog enkele resteren.

Sonsbeek kreeg zijn huidige vorm door de samenvoeging van de landgoederen Sonsbeek, Wildbaan en Hartjes- (of Hartgers)berg. De Wildbaan kwam al in 1778 bij Sonsbeek. In 1808 werd de Hartjesberg door Theodore baron de Smeth daaraan toegevoegd. De uitbreidingen en wijzigingen die Hendrik J.C.J. baron van Heeckeren van Enghuizen vanaf 1821 zou laten uitvoeren hebben uiteindelijk het huidige beeld van de buitenplaats bepaald. Kern van het geheel werd het landhuis op de Hartjesberg. Adriana van Bayen (1723-1755), eigenaresse sedert 1742, had het huis in 1744 naar ontwerp van Anthony Viervant laten bouwen ter plaatse van een ouder gebouw. Rond 1795 zijn twee zijvleugels toegevoegd door Roelof Roelofs Viervant, neef van Anthony. Hierin waren een orangerie en een koetshuis ondergebracht. Met name ten noorden van het huis lag in de 18de eeuw een stelsel van elkaar kruisende rechte lanen. Een vroeg landschappelijke aanleg aan de noordkant kwam in de jaren na 1778 tot stand door toedoen van de Arnhemse burgemeester mr. Gerhard Pronck, die er in dat jaar kwam wonen: ' Een nieuw aangelegd bosch (...) in een beste smaak aangelegd tot wandelingen, bepoot met beste vreemde en Inlandsche boomen, heisters en Akkermaalshout... (...) en parthijen in den Engelschen smaak...' (zie kaart J.M. de Man, 1809).

In 1808 werd het huis Hartjesberg met omgeving verkocht aan Theodorus baron de Smeth, die al in 1806 het landgoed Sonsbeek had weten aan te kopen. Hij liet een aantal wijzigingen in het aanwezige vroeg-landschappelijke park aanbrengen. De Kleine Waterval is van die tijd. In 1806 was de Grote Vijver - ooit een stuwvijver voor een watermolen ter plaatse - gegraven, mogelijk naar ontwerp van tuinarchitect J.P. Posth, die van 1802-1804 op het aangrenzende Zypendaal werkte. De bestaande waterpartijen die oorspronkelijk de waterbekkens waren van de molens, werden verbeterd en verfraaid. In eerste instantie konden de molens hierbij ongehinderd doormalen. Geleidelijk aan echter evolueerde de industriële ontwikkeling en werd de verfraaiing van het landgoed zodanig aangepakt dat in de loop van de 19de eeuw bijna alle watermolens zouden verdwijnen. De grootste omvang kreeg Sonsbeek onder Hendrik J.C.J. baron van Heeckeren van Enghuizen. Hij kocht het goed aan in 1821. De landschappelijke aanleg van het park werd gewijzigd en uitgebreid, mogelijk naar plannen van J.D. Zocher jr. Uit die tijd dateren in het lage deel van het park ondermeer de Grote Waterval met de grot. In het hoger gelegen deel verrees in 1821 de Belvédère (afgebeeld op de kadastrale minuut van 1821). Voorts liet Van Heeckeren een orangerie met broeikas, een koetshuis en een nieuwe hoofdentree met dienstwoningen aan de Apeldoornseweg bouwen. De beide vleugels van het hoofdgebouw verloren hun oude functie van orangerie en koetshuis en werden als woonruimte ingericht. Waarschijnlijk werd in deze periode ook aan het huis de monumentale hoofdingang in empirestijl aangebracht naar ontwerp van de Arnhemse architect Jacob Coers.

Tijdens de 'Geldersche Tentoonstelling van Nijverheid en Handel', die in 1897 op het landgoed werd gehouden, brandde eerst de orangerie en twee maanden later ook het hoofdgebouw met koetshuis en stallen geheel uit. Hierbij zijn de 18de- en vroeg 19de-eeuwse interieurs verloren gegaan. Nadat in 1899 het landgoed Sonsbeek door de gemeente Arnhem, op aandringen van de toenmalige directeur Gemeentewerken J.W.C. Tellegen, was aangekocht en in de daarop volgende jaren een openbare functie kreeg, werd het huis in 1900 in gebruik genomen als hotel-pension. Naar adviezen van H.A.C. Poortman en L.A. Springer zijn enkele wijzigingen in de aanleg van het park doorgevoerd. Een aantal bouwwerken kwam tot stand. De Zwanenbrug werd in 1902 gebouwd, de Tuinmanswoning aan de Tellegenlaan 7 in 1904-1905.

In 1987 werd het in slechte staat verkerende huis ten behoeve van het Sonsbeek International Art Centre ingrijpend verbouwd. Intern werd het huis geheel nieuw vormgegeven.

De omgrenzing van het historische buitenplaatscomplex Sonsbeek wordt gevormd door de Zijpendaalseweg aan de westzijde, de Sonsbeekweg aan de zuidoostzijde, de Apeldoornseweg aan de oostzijde, de Wagnerlaan aan de noordoostzijde en de Parkweg aan de noordzijde.

De omgrenzing van het complex alsmede de situering van de complexonderdelen staan op de bij de bescherming horende kaart aangegeven.

Waardering van het complex

Het complex HISTORISCHE BUITENPLAATS SONSBEEK is van algemeen cultuur-, architectuur- en tuinhistorisch belang:

- wegens de ouderdom;
- als uitdrukking van een ontwikkeling waarin het vroeg 19de-eeuwse landschapspark en het hoofdgebouw met bijgebouwen bewust tot een eenheid zijn gevormd;
- wegens het ontwerp van het hoofdgebouw in neoclassicistische vormen;
- wegens de stoffering van het park met een aantal 'follies';
- wegens de inpassing van bestaande gebouwen in een nieuw gemaakt landschapspark;
- wegens de bijzondere waterstructuren;
- als een van de buitenplaatsen ten noorden van Arnhem die in de 18de en 19de eeuw tot ontwikkeling zijn gekomen.

Monumentnummer*: 528856

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82869/52

Monumentnaam**

Sonsbeek

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Tellegenlaan

Nr*

3

Toev.*

Postcode*

6814 BT

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

6816

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

Het in oorsprong midden 18de-eeuwse HUIS SONSBEEK dat in 1821 gewijzigd en verhoogd is in neoclassicistische stijl (neo-Grec), bestaat uit een fors, bijna vierkant middenblok van drie bouwlagen en een schilddak; aan weerszijden hiervan vleugels van twee bouwlagen op eveneens een nagenoeg vierkante plattegrond onder omlopende afgeplatte schilddaken. Aan de noordzijde (hoofdingangszijde) springt het middenblok ten opzichte van de vleugels naar voren. Aan de zuidzijde bezit het middenblok een driezijdige middenrisaliet over drie bouwlagen. Voor dit bouwdeel bevindt zich een brede serre met balkon.

Het gehele gebouw bezit wit gepleisterde gevels en rondom een hardstenen plint. De vensters bezitten nog merendeels hun oude kozijnen met hardstenen lekdorpels, maar alle ramen zijn vernieuwd. De gevels sluiten aan de bovenzijde af met een eenvoudig hoofdgestel. De dakschilden worden aan het oog onttrokken door een forse, wit geschilderde en gepleisterde balustrades met reeksen balusters, onderbroken door panelen en hoekdelen, die worden bekroond door grote, wit geschilderde vazen.

De geheel symmetrisch opgezette noordgevel bevat de hoofdentree. Het middenblok is hier vijf traveeën breed en bezit in de middenas de omlijste hoofdingang met hardstenen stoep. De ingang bevat een dubbele houten

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

paneeldeur en een bovenlicht met twee ramen. Hierboven een balkon op gebeeldhouwde consoles. Smeedijzeren balkonhek met gietijzeren ornamenten. Balkondeur in een hardstenen omlijsting met geprofileerde kroonlijst. De overige traveeën bezitten vensters die naar boven toe in grootte afnemen.

De zijvleugels zijn drie traveeën breed en diep. Hierin vensters als voren.

De zuidgevel heeft een driezijdig uitgebouwd middengedeelte waarin vensters als voren. Voor het middenblok een vijfzijdige serre met wit geschilderde zuilen met kapitelen en een balustrade. De serre is geplaatst op een bordes met hardstenen trap treden. De traveeën aan weerszijden van de serre bezitten een terrasdeur.

In het INWENDIGE van het gebouw zijn als gevolg van vele ingrijpende verbouwingen nauwelijks oorspronkelijke onderdelen bewaard gebleven. Van belang zijn nog een kleine 18de-eeuwse kelderruimte met vier gewelven met brede gordelbogen op centrale middenpijler; voorts een eenvoudige, laat 19de-eeuwse kapconstructie. In één van de zijvleugels is een monumentaal beschilderd 17de-eeuws houten balkenplafond uit het gesloopte pand Oeverstraat 33 aangebracht.

Waardering

Het HUIS SONSBEEK behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek is van algemeen cultuurhistorisch, architectonisch en stedenbouwkundig belang:

- wegens de ouderdom;
- wegens de neoclassicistische (neo-grec) architectuur;
- wegens de situering in en de samenhang met het landschapspark.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Kasteel, buitenplaats

Functie

Landhuis

Monumentnummer*: 528857

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82869/43

Monumentnaam**

Sonsbeek

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Tellegenlaan

Nr*

3

Toev.*

Postcode*

6814 BT

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

6930

Arnhem

N

7356

Arnhem

N

7346

Arnhem

N

6814

Arnhem

N

7351

Arnhem

N

7353

Arnhem

N

7348

Arnhem

N

329

Arnhem

N

7906

Arnhem

N

7349

Arnhem

N

7347

Arnhem

N

7350

Arnhem

N

7335

Arnhem

N

7831

Arnhem

N

6816

Arnhem

N

6928

Arnhem

M

1917

Arnhem

N

1891

Arnhem

N

7355

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Arnhem	N			6926
Arnhem	N			7354
Arnhem	N			6813
Arnhem	N			7352
Arnhem	N			8102
Arnhem	N			8103
Arnhem	N			4919

*Rijksmonumentomschrijving***

Omschrijving

Het PARK van Sonsbeek is aangelegd in landschapstijl en dateert in de huidige verschijningsvorm hoofdzakelijk uit de jaren twintig van de 19de eeuw. De aanleg kenmerkt zich door paden met slingerend verloop en door een bijzonder fraai uitgewerkt stelsel van zichtlijnen over weiden en vijverpartijen in het beekdal, ingekaderd door bosranden en boomgroepen. De gebouwde elementen in het park, maar ook delen van de omringende stedelijke bebouwing vormen afwisselend de focuspunten in de taferelen. In de directe omgeving van het hoofdgebouw, aan de noordoostzijde, zijn nog relictten van de 18de-eeuwse, formele lanenstructuur aanwezig.

In hoofdzaak bestaat het park uit twee delen: een meer open parkgedeelte rondom het beekdal aan de westzijde en een bebost, dicht parkgedeelte op de hellingen aan de oostzijde.

De hoofdingang van het park ligt aan de Apeldoornseweg. Deze wordt gevormd door een half rond voorplein, waarachter twee portierswoningen liggen met daartussen de toegang (zie hiervoor onderdeel 4). Vanaf de ingang voert een weg direct naar het dichtbij gelegen huis Sonsbeek, (zie hiervoor onderdeel 1). Vanuit het huis is een waaier van zichten geschapen in de vorm van door boom- en beplantingsgroepen gescheiden taferelen. De stedelijke fronten langs de Zijpendaalseweg en de Sonsbeekweg spelen in deze zichten een belangrijke rol. Omgekeerd is er langs dezelfde zichtlijnen vanuit de omgeving een steeds wisselend zicht op het huis Sonsbeek.

Het beboste parkgedeelte aan de oostkant bestaat grotendeels uit gemengd loofbos. De slingerpaden worden op enkele plaatsen begeleid door laanbeplanting. Dit parkgedeelte is zeer reliëfrijk. Verschillende hellingen zijn steil. In dit gedeelte bevinden zich verschillende ornamentale objecten. In de as voor het huis ligt de hertenkamp uit de jaren twintig van de 19de eeuw, met bovenaan de helling achter de open ruimte het vroeg 20ste-eeuwse hertenverblijf in chaletstijl (zie hiervoor onderdeel 13). De top van de helling heet de Apostelenberg; hier staan in een cirkel geplante linden. Voor het bestijgen van de heuvels zijn eenvoudige trappen in de helling gemaakt. Iets verder in noordelijke richting staat de Belvédère uit 1821 (zie hiervoor onderdeel 12); ten westen daarvan ligt de Ronde Weide, waar ten tijde van Van Heeckeren zwarte schapen graasden als romantische invulling en verrassingselement in het bos. Ten westen van het huis bevinden zich de restanten van de oude moestuin (zie hiervoor onderdeel 11).

Het westelijke parkdeel rondom de St. Jansbeek, bevat de meer opzienbarende onderdelen van de landschappelijke aanleg. Een reeks van vijvers wordt gevoed met water dat in hoofdzaak vanaf Zypendaal komt door middel van een duiker en een waterval. Behalve die functionele verbinding bestaat in het hoofddal ook een belangrijke visuele

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

verbinding tussen Sonsbeek en Zijpendaal langs een zichtas. Binnen het park liggen twee zijdalen. In het meest noordelijke zijdal ligt de Parkweg. Dit dal is een grotendeels open ruimte omgeven door boswanden. Onderin dit zijdal ontspringt een korte waterloop met een kleine waterval, lager uitmondend in de Grote Vijver. Waar dit zijdal aansluit op het hoofddal staat de boerderij aan de Parkweg (zie hiervoor onderdeel 8). Het tweede zuidelijker gelegen zijdal ligt geheel in het bos. Ook hier bevindt zich een waterloop die uitmondt in de Koude Vijver. Tussen de Koude Vijver en de loop van de St. Jansbeek ligt een bronbos.

Bovenin het dal van de St. Jansbeek ligt de Grote Vijver (gegraven in 1806) met daarin een eiland. Rondom deze vijver en ook verder in het beekdal staan bomen in grotere en kleine groepen. Uit de Grote Vijver ontspringt de Grote Waterval met grot. Hiervoor werd de Geldersche Molen afgebroken in 1826 (zie hiervoor onderdeel 14). Na een kleine slinger in de waterloop is er een brug: de Hangbrug (zie hiervoor onderdeel 15), met direct daarna de Kleine Waterval (zie hiervoor onderdeel 14). Het daarop volgend slingerend beekgedeelte heeft een zijtak waardoor een schiereilandje wordt gevormd. Weer iets verder op ligt de Zwanenburg (zie hiervoor onderdeel 15). Na deze brug verbreedt de waterloop zich tot de Fonteinvijver, waarin behalve de fontein uit de jaren twintig van de 19de eeuw ook een eiland ligt. Tegelijk met de verbreding van de waterloop verbreedt zich ook de dalruimte en wijken de bosranden, waardoor een grote open ruimte wordt gevormd: de Grote Weide. De St. Jansbeek loopt langs twee watermolens (zie hiervoor de onderdelen 5, 6 en 7), omlijst door boomgroepen door deze open ruimte. Hogerop in de helling, afzonderlijk van het hierboven beschreven stelsel van waterpartijen ligt nog de Karpervijver tussen de boomgroepen ten zuidwesten van het huis.

Wegens de grote hoogteverschillen in het park zijn op enkele plaatsen afvoersystemen aangelegd, die het overtollige water van de hoger gelegen parkdelen (noord- en noordoostelijke deel) moeten afvoeren naar het beekdal van de St. Jansbeek. In sommige gevallen werden eenvoudige smalle gootjes gegraven (zie hiervoor onderdeel 14).

Tot aan het begin van de 20ste eeuw waren op een heuveltop aan de laan tussen de Ronde Wei naar de Grote Vijver twee nutsgebouwen te vinden: een ijskelder en een watertoren. Van beide zijn alleen nog een bakstenen ring en een vloer in het terrein waarneembaar.

In het park is sprake van diverse soorten historische hekwerken, geplaatst langs de buitenranden en langs weiden en bosranden. De smeedijzeren hekwerken (met name langs de Apeldoornseweg) verkeren nog in oorspronkelijke staat. Het zijn eenvoudige smeedijzeren hekwerken met vierkante hekstijlen met ingesnoerde beëindiging en ronde spijlen met afgepunten top. De stijlen zijn naar achteren toe afgeschoord middels gebogen steunen. De hekwerken bezitten aan boven- en onderzijde een horizontale regel.

Op diverse plaatsen bevinden zich rustieke houten hekwerken, gevormd uit ruwe boomtakken. De weide-afscheidingsen, bestaande uit hoge, aan de bovenzijde afgeronde hardstenen en eiken palen met horizontale houten regels gaan eveneens terug tot het begin van de 19de eeuw. Deze hekwerken komen al op oude, vroeg 19de-eeuwse afbeeldingen van het park voor. Vergelijkbare hekwerken zijn op de buitenplaats Enghuizen te Hummelo - ook Van Heeckerenbezit - te vinden. In later jaren werden vele hardstenen palen vervangen door exemplaren in basaltlava, beton of hardhout.

Waardering

De TUIN- EN PARKAANLEG behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek is van algemeen cultuurhistorische en tuinhistorisch belang:

- wegens de ouderdom;
- wegens de gaafheid;
- wegens de kwaliteit van het ontwerp waarbij knap gebruik gemaakt is van de terreinomstandigheden en bestaande opstallen;
- als een fraai voorbeeld van een landschappelijke aanleg uit het begin van de 19de eeuw in samenhang met het in dezelfde tijd verbouwde hoofdgebouw;
- wegens de karakteristieke afwisseling van open en gesloten ruimtes;
- wegens de vista's vanuit en naar het hoofdgebouw over de vijvers en naar het beekdal;
- wegens het karakteristieke padenpatroon;
- wegens de opmerkelijke waterwerken;
- wegens de visueel-ruimtelijke context waarin de gebouwen een bewuste plaats hebben gekregen.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Historische aanleg

Monumentnummer*: 528858

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82864/155

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Zijpendaalseweg

Nr*

30

Toev.*

Postcode*

6814 CL

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

7357

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

In neoclassicistische stijl vormgegeven PAVILJOEN, in het laatste kwart van de 18de eeuw gebouwd als buitenhuis, vermoedelijk naar ontwerp van architect Roelof Roelofs Viervant op de toenmalige buitenplaats 'Sonsbeek'. Het paviljoen werd in 1808 bestemd tot tuinmanswoning, een functie die het zou behouden onder H.J.C.J. baron van Heeckeren. Nadat in 1899 het landgoed Sonsbeek door de gemeente Arnhem was aangekocht werd het paviljoen uiteindelijk herbestemd als Theeschenkerij. Al spoedig daarna werd een op houten zuilen steunende, open hal als uitbreiding gebouwd. In de jaren dertig van de twintigste eeuw is het geheel beglaasd.

Sonsbeekpaviljoen op vrijwel vierkante plattegrond met driezijdige uitbouw aan de voorzijde, één bouwlaag en een kapverdieping hoog. Het omlopend schilddak is gedekt met moderne gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. De uitbouw loopt met een veelhoekig tentdak aan op het hoofddak. De gevels zijn wit gepleisterd en staan op een plint. De vensters bezitten nog merendeels hun oude kozijnen met hardstenen lekdorpels.

Boven het driezijdige middendeel is een zinken ornament met rond uurwerk. In de risaliet de omlijste toegang waarboven een halfcirkelvormig licht met spaakroeden. Op de gevelhoeken en op de buiten- en binnenhoeken eenvoudige vlak gepleisterde pilasters met lijstkapitelen. In de smalle schuine zijden vensters met 6-ruits schuiframen. Overeenkomstige vensters bevinden zich in de traveeën aan weerszijden van de middenrisaliet. Boven de vensters rechthoekige blindnissen.

Op de linker zijgevel sluit een lage rechthoekige vleugel met plat dak aan. De gevels zijn gepleisterd en geleed

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

middels vlakke pilasters. Op de rechter zijgevel sluit een tussenlid aan, dat het paviljoen verbindt met de in het eerste kwart van de 20ste eeuw gebouwde theeschenkerij.

Waardering

Het PAVILJOEN, behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek, is van algemeen cultuurhistorisch en architectonisch belang:

- wegens de ouderdom;
- wegens de neoclassicistische architectuur;
- wegens de markante situering op de overgang tussen het laag gelegen beekdal met de vijvers van de St. Jansbeek en de hooggelegen beboste delen van het park;
- wegens de functioneel-ruimtelijke relatie met de andere onderdelen van de buitenplaats.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Bijgebouw

Monumentnummer*: 528859

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82864/130

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Tellegenlaan

Nr*

1

Toev.*

Postcode*

6814 BT

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Locatie

Tellegenlaan

2

6814 BT

Arnhem

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

7357

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

Twee in neoclassicistische stijl gebouwde PORTIERSWONINGEN uit 1821 en volgende jaren. De beide woningen vormen een symmetrisch opgezette, monumentale entree tot de buitenplaats. Zij zijn wellicht een ontwerp van de architect Anthony Aytink van Falkenstein (1797-1840), sinds 1821 leraar in de bouwkunst bij Het Arnhemse Genootschap Kunstoefening en vanaf 1827 stadsarchitect van Arnhem.

De beide paviljoens met rechthoekige lage aanbouwen aan weerszijden van de entree zijn vrijwel geheel overeenkomstig opgezet. Zij staan op een achtzijdige plattegrond, waarvan de gevelzijden aan de doorgangszijde breder zijn dan de overige zijden. Zinken roevendak. De gevels zijn van baksteen, staan op een hardstenen plint en worden afgesloten met een hoofdstel. Hierboven een houten attiek met hoekposten met daartussen balusterreeksen die het dak aan het oog onttrekken. Op de hoeken van de achtzijdige gebouwtjes bevinden zich hoekpilasters, waarboven het hoofdstel en de attiek zijn omgezet. De aan de doorgang gelegen brede gevels bezitten een lichte middenrisaliet met de hoofdingang onder een natuurstenen geprofileerde rondboog met sluitsteen. De bogen sluiten ter hoogte van het deurkalf aan op een natuurstenen lijst. De ingangen met dubbele houten paneeldeur en een halfroond bovenlicht. Naast de risalieten staan gehalveerde hardstenen posten, restanten van de hekposten, die oorspronkelijk via bakstenen muurtjes met de portierswoningen verbonden waren. In de korte schuine gevelzijden van de gebouwtjes bevinden zich schuifvensters met geprofileerde houten omlijstingen. Het interieur was bedoeld als dienst- en ontvangstruimte, geplaveid met estrikken en een stookplaats tegenover de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registregegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

ingang. De aansluitende woningen, bestemd voor de rentmeester en de kok, bezitten een rechthoekige plattegrond, zijn één bouwlaag hoog en gedekt met een schilddak. De bakstenen gevels sluiten aan de bovenzijde af met een eenvoudig hoofdgestel. De naar de doorgang gerichte korte gevels van deze aanbouwen bezitten elk een venster met strek en 9-ruits schuifraam.

Waardering

De PORTIERSWONINGEN behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek, van algemeen cultuurhistorisch en architectonisch belang:

- wegens de ouderdom;
- wegens de neoclassicistische architectuur;
- wegens de plaats in het oeuvre van Anthony Aytink van Falkenstein;
- wegens de situering aan het begin van de oprijlaan;
- wegens de functie;
- wegens de relatie met de overige onderdelen van de buitenplaats.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Bijgebouw

Monumentnummer*: 528860

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82865/143

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Zijpendaalseweg

Nr*

28

Toev.*

A

Postcode*

6814 CL

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Locatie

Zijpendaalseweg

28

6814 CL

Arnhem

Zijpendaalseweg

26

B

6814 CL

Arnhem

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

7357

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

AGNIETENMOLEN MET VOORMALIGE FORELLENKWEKERIJ. De Agnietenmolen of Begijnenmolen wordt in 1404 reeds als korenmolen vermeld. Het huidige gebouw met een uitbouw aan de noordzijde dagtekent grotendeels uit de 18de eeuw; omstreeks 1812 is een achterbouw toegevoegd waarin zich de maalderij bevond. Inwendig bezit het gebouw restanten van een veel oudere constructie. De molen werd aangedreven door het snel stromende water van de St. Jansbeek. Het molenwerk is niet meer aanwezig. Het complex was tot in het begin van de 20ste eeuw als korenmolen in gebruik. In 1912/1913 werd het bedrijf door de Heidemij omgevormd tot een forellenkwekerij en -rokerij, waartoe in 1913 een aquariumgebouw werd toegevoegd. De vroegere maalderijruimte werd omgebouwd tot forellenrokerij. Op een deel van het in 1912/1913 toegevoegde deel werd in het tweede kwart van de 20ste eeuw een woonhuis gebouwd. In 1967 werd de kwekerij door de Heidemij afgestoten.

Het gebouw bestaat uit het voormalige molenhuis, een kleine vleugel aan noordzijde, een langgerekte vleugel aan de achterzijde: de voormalige maalderij en het in de 20ste eeuw toegevoegde aquariumgebouw.

Het voormalige molenhuis heeft rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een kapverdieping hoog onder samengesteld dak. Dak belegd met gesmoorde oud Hollandse pannen. Het gebouw is opgetrokken van rode baksteen en heeft een gepleisterde plint. Kelder met lichten en luiken onder het rechtergedeelte. De voorgevel

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

wordt afgesloten met een lijst met ingezwenkte schouderstukjes en natuurstenen dekplaten. Symmetrisch ingedeelde voorgevel met omlijste ingang met bovenlicht. Te weerszijden 20-ruits schuifvensters met een rollaag aan de bovenzijde. Luiken. Op de verdieping drie vensters met luiken. Zijgevels met vensters van verschillend formaat en indeling en toegang (links).

In het inwendige: twee haaks op elkaar aansluitende muren, gemetseld in middeleeuwse baksteen, die mogelijk een overblijfsel zijn van de 15de-eeuwse watermolen. Laat 18de-eeuwse balklaag en kapconstructie.

De kleine vleugel aan de noordzijde van één bouwlaag ligt onder een zadeldak dat aankapt op het dak van het molenhuis. Opgetrokken van rode baksteen. Voorgevel met ingang met bovenlicht en venster met roedeverdeling. Klein venster in linkerzijgevel.

De voormalige maalderij heeft een bouwlaag onder schilddak met gesmoorde pannen. Met steekkapje verbonden met zuidelijke topgevel van molenhuis. Opgetrokken van rode baksteen. Voorgevel met brede dubbele deur met smeedijzeren beslag onder korfboog. Achtergevel met tien vierkante vensters. Op het rechter deel van de achtergevel sluit de houten constructie ten behoeve van het bovenslagrad aan. De houten goot met bebording rust op een houtconstructie met stijlen en onderslagbalken. Onder deze constructie bevindt zich het schoepenrad. De houtconstructie sluit aan de noordzijde aan op een bakstenen muur met twee steunberen. De keermuurtjes in de beek zijn van machinale baksteen. Vlak voordat het beekwater zich in de houten goot stort is een deels bakstenen gootafsplitsing geconstrueerd (1913) die zijn weg in een betonnen kanaal door het gebouw vervolgd naar de forellenkwekerij. De korte noordelijke zijgevel van de voormalige maalderij bezit drie vierkante vensters onder rollagen.

De maalderij is inwendig grotendeels vernieuwd.

Het voormalige aquariumgebouw heeft een rechthoekige plattegrond, één bouwlaag en een schilddak hoog, met gesmoorde oud Hollandse pannen gedekt. Opgetrokken van rode baksteen. In de voor- en achtergevel twee maal vijf vierkante vensters. Hoge plint met rollaag en dichtgezette openingen. Ingang met hoofdentree, hardstenen stoep, rondboogdeur met omlijsting en opschrift 'AQUARIUM'. In de rechterzijgevel de monding van de betonnen goot die het beekwater door het aquarium voerde. Interieur verwijderd ten behoeve van horecafunctie.

Waardering

Het gebouw AGNIETENMOLEN MET VOORMALIGE FORELLENKWEKERIJ behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek is van algemeen architectuur-, cultuurhistorisch en stedenbouwkundig belang:

- wegens de ouderdom;
- wegens de ontstaansgeschiedenis;
- wegens de functie;
- wegens het belang voor de geschiedenis en de ontwikkeling van de buitenplaats;
- als vroeg historisch industrieel complex;

- wegens de markante ligging aan de St. Jansbeek aan de rand van het park;
- wegens de samenhang met de overige onderdelen van de buitenplaats.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Bijgebouw

Monumentnummer*: 528861

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82865/46

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Zijpendaalseweg

Nr*

24

Toev.*

Postcode*

6814 CL

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

7357

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

WITTE WATERMOLEN of Bloemenbleekmolen, gelegen aan de rand van het park Sonsbeek aan de St. Jansbeek. Het complex bestaat uit de eigenlijke korenmolen met molenaarswoning en de grote landbouwschuur die sedert 1983 dienst doet als bezoekerscentrum (zie hiervoor onderdeel 7).

De Witte Molen zou omstreeks 1480 zijn gebouwd. Dit gebouw bleef ondanks wijzigingen in de 18de en 19de eeuw in vrij complete staat bewaard met 16de- en 18de-eeuwse vensters, een vroeg 16de-eeuwse kapconstructie, een deels 18de-eeuws gangwerk en 18de-eeuwse aanbouw en een doorrijpoort en waterdoorlaat/sluisje. Een groot aantal vensters bezit nog de typische 16de-eeuwse boogafsluitingen. In de late 17de- of 18de eeuw werden de vensters gemoderniseerd. In de 18de eeuw werd bovendien een kleinere aanbouw tegen de noordoostelijke zijgevel geplaatst ter vergroting van het woonhuis. De twee bouwdelen liggen beide onder zadeldak tussen tuitgevels met vlechtingen. Tegen de zuidwestgevel (linkerzijde) van het hoofdblok sluit een korbboogvormige doorgang onder lessenaardak aan. Het molenrad bevindt zich aan de achterzijde van het hoofdgebouw. Het baksteenwerk van de gevels is witgeschilderd.

De voorgevel van het hoofdgebouw is asymmetrisch van indeling. Rechts toegang met bovenlicht, twee roedevensters met kalf halverwege en onderluiken. Getoogd kelderlicht links. Op de verdieping drie vensters van verschillend formaat met luiken. Klein licht en sieranker in de geveltop. De linkerzijgevel (in de doorgang) heeft een 18de-eeuwse venster met roedeverdeling, een smalle toegang en een brede toegang onder korbboog naar de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

maalderij. In de achtergevel van het hoofdblok drie identieke vensters met roede-verdeling en luiken. Op de verdiepingen getoogde vensters en blindnissen. Staafankers en dichtgezette duivengaten.

In de voorgevel van de 18de-eeuwse aanbouw drie roedevensters met (onder)luiken en staafankers. Rechterzijgevel met ingang en vensters van verschillend formaat. Achtergevel met roedenvensters met luik en rond licht in geveltop. Staafankers. In het inwendige van het hoofdgebouw bevindt zich een smalle kelder met tongewelf, toegankelijk vanuit de maalderij. De maalderij is met een enkelvoudige balklaag op consoles overdekt. Kaarsnis in zuidwestwand. Houten 18de-eeuws gangwerk. Dit deel heeft een vroeg 16de-eeuwse eiken kapconstructie.

Aan de kant van de St. Jansbeek een houten goot waardoor het water wordt geleid dat met kracht op het rad valt.

Waardering

De WITTE WATERMOLEN behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek is van algemeen cultuurhistorisch en stedenbouwkundig belang:

- wegens de ouderdom;
- wegens de ontstaansgeschiedenis;
- wegens het gebruikte materiaal;
- wegens de houtconstructie;
- wegens de functie;
- wegens het belang voor de geschiedenis en de ontwikkeling van de buitenplaats;
- als vroeg historisch industrieel complex;
- wegens de markante ligging aan de St. Jansbeek aan de rand van het park;
- wegens de samenhang met de overige onderdelen van de buitenplaats.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Bijgebouw

Monumentnummer*: 528862

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82865/27

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Zijpendaalseweg

Nr*

24

Toev.*

Postcode*

6814 CL

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

7357

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

Voormalige MOLENSCHUUR bij de Witte watermolen, thans in gebruik als bezoekerscentrum, gelegen ten westen van de Witte molen, aan de rand van het park Sonsbeek aan de St. Jansbeek. De middenlangsdeelschuur, vermoedelijk van laat 17de-eeuwse oorsprong, is verbouwd en uitgebreid in de 18de eeuw, waarbij de huidige voorgevel met deeldeuren onder een korfboog en ovale vensters aan weerszijden ontstond. Ten behoeve van de inrichting tot bezoekerscentrum in 1983 werd een aantal aanpassingen uitgevoerd, zoals het inbouwen van een verdieping met kantooruimte, rustend op de oude gebinten. Ook werd een aantal kleine vensters en een ingang in de achtergevel ingebroken. Aan de binnenzijde werden klampmuren aangebracht. De gebint- en kapconstructie werd geheel wit geschilderd.

Grote schuur op rechthoekige plattegrond onder wolfsdak gedekt met gesmoorde oud Hollandse pannen. De bakstenen gevels zijn geheel wit geschilderd, met donker geschilderde plint. De voorgevel heeft in het midden een dubbele deeldeur onder een korfboog met natuurstenen sluitsteen. Aan weerszijden ovale vensters. In het voorste deel van de rechter zijgevel bevindt zich een deur. In het achterste deel van deze gevel vijf houten deurtjes. In het bovendeel van de achtergevel bevinden zich sporen van een dichtgemetseld hooiluik met rollaag aan de onderzijde. In deze gevel zijn vier staafankers aangebracht.

In het inwendige zeven ankerbalkgebinten, waarvan het meest zuidelijke in de 18de eeuw werd toegevoegd.

Waardering

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De voormalige MOLENSCHUUR behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek, is van algemeen cultuurhistorisch belang:

- wegens de ouderdom;
- wegens de toegepaste bouwmaterialen;
- wegens de houtconstructie;
- als onderdeel van een vroeg historisch industrieel complex;
- wegens de markante ligging aan de St. Jansbeek aan de rand van het park;
- wegens de samenhang met de overige onderdelen van de buitenplaats.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Schuur(L)

Monumentnummer*: 528863

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82865/6

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Parkweg

Nr*

2

Toev.*

Postcode*

6815 DJ

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

7357

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

Voormalige BOERDERIJ uit omstreeks 1800, gelegen ten noorden van de Grote Vijver. De boerderij staat op het terrein, dat vroeger bekend stond als 'De Wildbaan'. De boerderij is verbouwd tot restaurant, waarbij in de deelruimte diverse constructies werden ingebouwd.

Uit baksteen opgetrokken hallehuisboerderij met middenlangsdeel, op rechthoekige plattegrond onder wolfsdak, gedekt met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Voor- en achtergevel bezitten vlechtingen en staafankers. De voorgevel is asymmetrische van indeling. Uiterst links en rechts bevinden zich kleine vensters met rollagen aan onder- en bovenzijde en houten luiken. Ingang met bovenlicht met roedeverdeling. Rechts hiervan een groot venster met houten luiken met sierlijsten. In de zolderverdieping twee kleine 4-ruits vensters.

De zeer lage rechter zijgevel heeft bij het voormalige bedrijfsgedeelte zes bakstenen steunbeertjes, gemetseld in machinale baksteen. Vier vensters. De linker zijgevel gaat grotendeels schuil achter een jongere aanbouw. Een gedeelte is gepleisterd en bevat een houten deur.

De achtergevel bezit in het midden de vroegere deelingang onder een brede korfboog met natuurstenen aanzet- en sluitstenen. Aan weerszijden bevinden zich ovale stalvensters met rollagen en 9-ruits ijzeren ramen. Geheel links en rechts de voormalige stalingangen met rondboogdeuren met natuurstenen duimblokken.

Van het oorspronkelijke INTERIEUR van de boerderij resteert de ankerbalkconstructie uit omstreeks 1800. Onder het

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

rechter gedeelte (rechts voor) van de boerderij bevindt zich een kleine gewelfkelder. Het gewelf is segmentvormig.

Waardering

De voormalige BOERDERIJ behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek is van algemeen cultuurhistorisch belang:

- wegens de ouderdom;
- wegens de toegepaste bouwmaterialen;
- wegens de houtconstructie;
- wegens de markante situering aan de Grote Vijver aan de rand van het park.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Bijgebouw

Monumentnummer*: 528864

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82864/188

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Zijpendaalseweg

Nr*

26

Toev.*

Postcode*

6814 CL

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

7357

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

Grote blokvormige RENTMEESTERSWONING uit ca.1890, gebouwd in eclectische stijl. Het huis heeft een houten veranda tegen de rechter zijgevel en een jongere uitbouw tegen de achtergevel. Dit deel is voor de bescherming van ondergeschikt belang. Het vrijstaande pand is gesitueerd aan de oostelijke zijde van de Zijpendaalseweg en is de enige villa aan deze verder niet bebouwde zijde van de Zijpendaalseweg.

Gebouw opgetrokken van rode baksteen, op rechthoekige plattegrond, twee bouwlagen en een omlopend afgeplat schilddak hoog. Het dak is gedekt met gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. De voor- en zijgevels worden in horizontale zin geleed door een hardstenen (voorgevel) of gepleisterd (overige gevels) plint, natuurstenen speklagen ter hoogte van de onder- en bovendorpels van de vensters, een geprofileerde cordonlijst tussen de verdiepingen en ter afsluiting aan de bovenzijde een hoofdgestel. De licht getoogde vensters hebben segmentbogen en sluit- en aanzetstenen. Op de hoeken bakstenen hoekpilasters met zandstenen blokken en bewerkte consoles op het hoofdgestel. De drie traveeën brede voorgevel bezit een risalerende middentravee. Dakkapel boven de middentravee met plat dak, rondboogvenster en houten omlijsting, bestaande uit pilasters en een doorbroken fronton met ornament. Het hoofdgestel met tandlijst onder de dakrand is bij de middenrisaliet en de hoekpilasters omgezet.

De symmetrisch ingedeelde voorgevel bezit in de middenrisaliet een ingang met hardstenen stoep treden, paneeldeur met smeedijzeren roosters en een segmentvormig bovenlicht. Boven de ingang een houten balkon op

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registregegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

geprofileerde houten korbeelstellen. Het balkon bezit een houten balustrade met balusters en openslaande deur. De traveeën aan weerszijden van de middenrisaliet bezitten in iedere bouwlaag een venster met T-schuifraam.

De rechter zijgevel bezit een zelfde detaillering als de voorgevel. Tegen de middenas staat een houten veranda met lessenaarsdak, zes gecanneleerde zuiltjes met lijstkapitelen, een lage balustrade en met ramen gevulde zijwanden. Onder de dakrand bevindt zich een lijst met figuurzaagwerk. In de tweede bouwlaag vier getoogde vensters.

De linker zijgevel telt vier traveeën en heeft een zelfde detaillering als de voorgevel. Geheel links bevindt zich een ingang met paneeldeur met groot gietijzeren rooster en hoge gecementeerde bakstenen trap. De overige traveeën in de eerste en tweede bouwlaag bevatten vensters met T-schuifraam. De tweede travee van rechts bevat een blindvenster.

De achtergevel is met uitzondering van de hoekpilasters gepleisterd. De gevel sluit aan de bovenzijde af met een eenvoudige houten bakgoot op klossen. Tegen de eerste bouwlaag sluit de iets jongere aanbouw aan.

Het INTERIEUR bezit een aantal oorspronkelijke elementen. Onder meer van belang zijn: rondboogtochtportaal, bordestrap met gietijzeren spijlen en houten leuning. Voorts enkele eenvoudige stucplafonds.

Waardering

De RENTMEESTERSWONING behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek is van algemeen cultuurhistorisch belang:

- wegens de ouderdom;
- wegens de eclectische bouwstijl met invloeden uit de neorenaissance en het neoclassicisme;
- wegens de bijzondere situering aan de rand van het Sonsbeekpark;
- wegens de functioneel-ruimtelijke relatie met de overige onderdelen van het park.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Bijgebouw

Monumentnummer*: 528865

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82865/126

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Tellegenlaan

Nr*

7

Toev.*

Postcode*

6814 BT

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

7357

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

Voormalige TUINMANSWONING MET BLOEMENWINKEL, omstreeks 1904-1905 gebouwd in traditionalistische stijl bij de toenmalige tot plantentuin en kwekerij omgevormde moestuin van Sonsbeek. In de woning was een bloemenwinkeltje ingericht. Deze functie is nog te herkennen aan de grote vensterpartijen in voor- en linker zijgevel. De grote benedenramen in de voormalige winkelvesters konden worden afgesloten door grote klapluiken, die in geopende toestand tevens dienst deden als luifel. Deze luiken zijn niet meer aanwezig.

Pand op een vrijwel vierkante plattegrond, anderhalve bouwlaag hoog onder een samengesteld zadeldak met steekkappen tegen topgevels naar alle vier de zijden. Het dak is gedekt met rode verbeterde Hollandse pannen en bezit overstekken op houten klossen. De overstekken zijn voorzien van windveren. Schoorsteen op daknok.

De voorgevel bezit een (waarschijnlijk later toegevoegd) houten portaal op bakstenen plint, onder een plat dak met overstek op doorgestoken balken. Rechts van het portaal een venster met enkelruits raam en tweedelig bovenlicht met gesneden middenstijl. Paneelluiken bij het onderraam. Links van het portaal een brede vensterpartij (voormalige winkelramen) met drie grote ramen en een zesdelig bovenlicht met 8-ruits ramen tussen gesneden tussenstijlen. In de topgevel een bolkozijn en paneelluiken.

De linker zijgevel bezit rechts een zelfde brede vensterpartij als in de voorgevel (voormalige winkelramen). In het linker deel van deze gevel bevinden zich twee vensters van hetzelfde type als rechts in de voorgevel. In de top van de gevel een kruisvenster. Geheel in de top een oculus.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De rechter zijgevel heeft twee vensters van hetzelfde type als in de voorgevel, echter met persiennes met panelen onder. In de topgevel een venster van hetzelfde type als in de topgevel aan de voorzijde. Voorts bezit de gevel een kelderlicht met dubbel kelderluik en stolpraam.

De achtergevel heeft twee ingangen met houten deuren en bovenlichten, voorts een venster met 4-ruits raam en links een venster van hetzelfde type als elders in de eerste bouwlaag (met persiennes met panelen beneden). In de topgevel bevindt zich een venster met kruiskozijn met persiennes met panelen beneden. Rechts sluit onder het dakoverstek een venster met kozijn met twee tussenstijlen en drie 6-ruits ramen aan.

Op de achtergevel sluit een ommuurd terras aan met bakstenen borstwering, vierkante openingen tussen muurdammen en hoge bakstenen hoekposten, bekroond door met pannen gedekte ezelsruggen. In de openingen zijn (deels) getordeerde ijzers aangebracht. In de oostzijde van de terrasmuur bevindt zich een ingang met deur met open paneel en geornamenteerde ijzers. Vanaf het terras leidt een hardstenen trap naar de lager gelegen tuin.

Het INTERIEUR heeft als gevolg van het naar achteren afhellende terrein meerdere niveaus. Onder meer van belang zijn: een houten bordestrap, paneeldeuren met geprofileerde omlijstingen, een toog met schuifdeuren in de voormalige winkelruimte, een houten schouw met terrazzovloertje tussen servieskasten in de keuken, kelder met troggewelfjes tussen ijzeren liggers.

Waardering

De TUINMANSWONING MET BLOEMENWINKEL behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek is van cultuur- en architectuurhistorisch belang:

- wegens de ouderdom;
- wegens de functie;
- wegens de vormgeving in traditionalistische stijl;
- wegens de situering nabij de voormalige moestuin;
- wegens de functioneel-ruimtelijke relatie met de overige onderdelen van het park.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Tuinmanswoning(L)

Monumentnummer*: 528866

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82865/113

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Tellegenlaan

Nr*

7

Toev.*

Postcode*

6814 BT

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

7357

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

RESTANTEN 18DE-EEUWSE MOESTUIN, later bloementuin van Sonsbeek.

Op de kaart van M.J. de Man uit 1809 is reeds sprake van een moestuin op het landgoed Sonsbeek, nabij de Zijpendaalseweg. Het paviljoen Sonsbeek deed dienst als tuinmanswoning (zie hiervoor onderdeel 3). Van Heeckeren heeft na 1821 de moestuin vernieuwd met onder andere verwarmde broeikassen. Van de moestuin zijn aan de noord- en oostzijde grote delen van de tuinmuur bewaard gebleven, evenals de restanten van de plantenkas en de trappartij aan de oostzijde. De beide toegangshekken met bakstenen posten zijn eveneens 19de-eeuws. In 1904 werden delen van de ommuring hersteld en in de noordoosthoek een nieuwe tuinmanswoning gebouwd (zie hiervoor onderdeel 10). In 1999 is het terrein als 'steile tuin' ingericht.

TOEGANGSTRAP aan de oostzijde, bestaande uit elf natuurstenen treden met afgeronde voorzijde, hardstenen stootborden aan boven- en benedenzijde, geflankeerd door natuurstenen trapposten op basementen, afgesloten met dekplaten met ruitvormige versiering.

In de noord- en oostmuur is een ijzeren TOEGANGSHEK tussen gebosseerd gemetselde bakstenen hekposten met natuurstenen afdekplaten.

Een groot deel van de voormalige moestuin wordt omsloten door een bakstenen TUINMUUR, welke nog voor een deel in 18de-eeuws metselwerk is uitgevoerd, maar ook vele latere herstellingen en aanvullingen kent, deels in

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

machinale baksteen. De muren sluiten aan de bovenzijde af met (gecementeerde) schuin geplaatste rollagen. Steunbeertjes aan de buitenzijde. De muur nabij het Sonsbeekpaviljoen (westzijde) bezit geen steunberen.

Aan de binnenzijde van het westelijke deel van de noordmuur bevinden zich muurrestanten van een PLANTENKAS. Het betreft een haaks op de tuinmuur geplaatste bakstenen muur met afgeschuinde zuidzijde, welke afsluit met een natuurstenen dekplaat. In de dwarsmuur bevindt zich een doorgang met houten latei. In de noordmuur bevinden zich drie dichtgezette vierkante lichtopeningen.

Waardering

De RESTANTEN VAN DE 18DE-EEUWSE MOESTUIN behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek is van algemeen belang:

- wegens de ouderdom;
- wegens de functie;
- wegens de visueel-ruimtelijke en functioneel-ruimtelijke samenhang met paviljoen en tuinmanswoning.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Monumentnummer*: 528867

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82865/92

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Tellegenlaan

Nr*

3

Toev.*

Postcode*

6814 BT

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

7357

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

Torenvormige BELVÉDÈRE, gesitueerd op een omstreeks zeventig meter hoge heuveltop (de oude Ruyterenberg) in het noordoostelijke deel van het park, nabij de Ronde Weide. De toren werd in of vóór 1821 gebouwd (afgebeeld op kadastrale minuut 1821) in bescheiden neogotische vormen.

De belvédère bezat oorspronkelijk vijf geledingen en was ongeveer 24 meter hoog. Omstreeks 1950 is de toren verhoogd met anderhalve verdieping tot 28,60 meter.

De toren bezit een vierkant grondplan, is van baksteen opgetrokken en telt zes geledingen en een stenen borstwering. In de oorspronkelijke toren zijn de ingangs- en vensteromlijstingen in zandsteen vervaardigd en zijn op de hoeken hardstenen blokken aangebracht. De blokken in de onderste geleding, die dient als basement voor de rest van de toren, springen tot aan de cordonlijst iets uit het muurvlak. Uitwendig bevindt zich boven de ingangen van elk van de licht taps toelopende gevels een drietal openingen waarmee de verschillende vloerniveaus corresponderen: een rondbogige deur, een dito venster en een vierpas. Daarboven zijn aan de vier zijden eveneens rondbogige deuropeningen. Het geheel sluit aan de bovenzijde af met een bakstenen balustrade met siermetselwerk. In het inwendige een open serpentine trap.

Waardering

De BELVEDÈRE, behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek, is van algemeen architectonisch,

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

cultuurhistorisch en tuinhistorisch belang:

- wegens de ouderdom;
- wegens de vormgeving in neogotiek;
- wegens de plaats in het landschapspark als uitzichtstoren en folly;
- wegens de relatie met de overige onderdelen op de buitenplaats.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Bijgebouw

Monumentnummer*: 528868

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82865/76

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Tellegenlaan

Nr*

3

Toev.*

Postcode*

6814 BT

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

7357

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

In de noordoostelijke hoek van de Hertenkamp ten noorden van het Huis Sonsbeek staande HERTENVERBLIJF in chaletstijl, na 1902 gebouwd als vervanger van een grotere voorganger.

Gebouwtje op rechthoekige plattegrond, één bouwlaag met zolderverdieping hoog onder een schilddak met afgestoken dakschild boven de brede hoofdgevel aan parkzijde. Deze afsteek rust op drie houten korbeelstellen. Het dak is gedekt met riet en op de nok voorzien van gesmoorde gebakken nokvorsten. De gevels zijn opgetrokken in baksteen en wat betreft de voorgevel en rechter zijgevel gewit. Het bovendeel van de gevels heeft een houten beschot. In de voorgevel twee rondboogvormige open doorgangen.

De rechter zijgevel bezit een ingang met houten rondboogdeur en aan weerszijden een rondboogvenstertje met bakstenen lekdorpel en 6-ruits raam. In de top van de gevel een houten luik. De overige gevels zijn blind.

Waardering

Het HERTENVERBLIJF behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek is van belang:

- wegens de stijl en het materiaalgebruik;
- wegens de functie;
- wegens de samenhang met de andere onderdelen op de buitenplaats.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Bijgebouw

Monumentnummer*: 528869

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82866/128

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Zijpendaalseweg

Nr*

30

Toev.*

Postcode*

6814 CL

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

7346

Arnhem

N

7352

Arnhem

N

7357

Arnhem

N

7347

Arnhem

N

1891

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

A. De GROTE WATERVAL en GROT dateren van na de aankoop van het park in 1821 door Van Heeckeren van Enghuizen. Op de plaats, waar voorheen het water uit de stuwvijver het molenrad van de Gelderse Molen aandreef kwam in 1826 de Grote Waterval tot stand. Hieronder ligt een grot, opgebouwd van grote zwerfkeien; daar overheen een pad, dat met een hardstenen plaat beide oevers met elkaar verbindt. In de grot heeft men een zicht op het watergordijn van de waterval. Boven de grot bevindt zich een indrukwekkend aantal grote zwerfkeien, die samen een 'rotsformatie' vormen. Aan weerszijden van de beekloop bevinden zich terrassen, bestraat met kleine zwerfkeien. Bij de overloop van de waterval zijn hardstenen banden aangebracht. De Grote Waterval wordt van water voorzien via een beekloop vanaf de Grote Vijver. De gebogen beekloop bezit bakstenen oeverwanden met rollagen. In de loop is een ijzeren vuilvang aangebracht.

B. De KLEINE WATERVAL bevindt zich iets zuidelijker, nabij de Hangbrug (zie hiervoor onderdeel 15) en is de oudste in het park. Reeds bij de verkoop van het landgoed in 1797 wordt gesproken over een watervalletje op de plaats van de huidige 'Kleine Waterval'. De Kleine Waterval, omgeven door zwerfkeien, stort zijn water vanuit een bekken in de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

tot vijver vergraven St. Jansbeek. Het half rond uitgebouwde hardstenen bekken rust op ronde marmeren zuilen. Deze zijn voorzien van ringen, gedecoreerd met druijsteenmotieven. Ook de rand van het hardstenen bekken is voorzien van blokken met gebeeldhouwde druijsteenmotieven.

C. WATERSTRAATJE. Deze 'waterstraat' bevindt zich tussen de Grote Vijver van park Sonsbeek en de zuidelijke spiegelvijver van Zijpendaal. De waterval is grotendeels gevormd uit grote en kleine zwerfkeien. Bij de duiker onder de Parkweg bevindt zich een aantal grote zwerfkeien en brokken hergebruikt hardsteen. De smalle beekloop bezit een bedding van kleine keitjes. Aan weerszijden van de beekloop ligt een strook met opeengestapelde zwerfkeien. Op de sterk aflopende oever van de Grote Vijver vormt de beek een waterval tussen grote en kleine opeengestapelde zwerfkeien.

D. Het kleinste WATERVALLETJE ligt direct ten westen van het bruggetje over de Grote Vijver ten zuidoosten van de boerderij Parkweg 2. Het heeft slechts een gering verval, dat aan weerszijden is geaccentueerd met een aantal opeengestapelde zwerfkeien en twee geprofileerde natuurstenen stootblokken.

E. Het WATERGOTENSYSTEEM.

Watergoot ten oosten van de hangbrug. Langgerekte brede watergoot, aangelegd ten behoeve van de waterafvoer van de hoger gelegen parkdelen naar de lager gelegen waterpartijen. De waterloop mondt uit in een door ijzeren roosters afgedekt bekken (bezinkbak) met bakstenen wanden, afgesloten met rollagen. De watergoot bezit een bodem van kinderkoppen. De randen zijn van basaltlava. Aan de noordzijde van het bekken sluit een beekloop aan. Deze heeft een holle bakstenen bodem en bakstenen omranding. Deze beekgoot mondt uit in een spreng met deels bakstenen omranding richting Kleine Vijver.

Watergoot ten zuidoosten van de Grote Vijver met gecementeerde bodem en randen.

Watergoten ten westen van de hangbrug een systeem van twee goten naast elkaar, bestaande uit stenen platen aan de ene zijde en aan de andere zijde uit kleine kommen waarover het water cascadeert.

Watergoten nabij de Fonteinvijver. Deze smalle watergoten bestaan uit een eenvoudige natuurstenen bodem met half hol profiel.

Waardering

De WATERVALLEN, GROT EN WATERGOTEN behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek zijn van algemeen cultuur- en tuinhistorisch belang:

- wegens de ouderdom;
- als folly in het landschapspark;
- als markering van de plaats van twee gesloopte molens;
- als onderdeel van de waterhuishouding en de historische entourage van het park Sonsbeek.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Waterpartij

Monumentnummer*: 528870

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82867/135

<i>Complexnummer</i>						<i>Complexnaam</i>
528855						Sonsbeek
<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>		<i>Provincie*</i>			
Arnhem	Arnhem		Gelderland			
<i>Straat*</i>	<i>Nr*</i>	<i>Toev.*</i>	<i>Postcode*</i>	<i>Woonplaats*</i>	<i>Situering</i>	<i>Locatie</i>
Zijpendaalseweg	30		6814 CL	Arnhem	Bij	
<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>		<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>	
Arnhem	N				7357	
Arnhem	N				7347	

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

A. ZWANENBRUG in Art-Nouveau-stijl, voorzien van een opvallende vormgeving met zwanen. Deze kort na 1902 gebouwde brug werd aangelegd in de periode, dat Sonsbeek werd omgevormd tot een openbaar stadspark. Bij het Sonsbeekpaviljoen werd een horecagelegenheid gebouwd, de Theeschenkerij (zie hiervoor onderdeel 3). Om de bereikbaarheid van dit paviljoen, zowel voor voetgangers als voor voertuigen, te vergroten werd de Zwanenbrug over de St. Jansbeek geslagen.

De vaste brug bezit een betonnen, horizontale rijdekconstructie op betonnen bruggenhoofden. De brug heeft vier stenen brugpijlers. Zij hebben een trapeziumvormig grondplan en verjongen zich naar boven toe. Taps toelopende afdekplaten. Aan de 'landzijde' bezitten de pijlers een balustervormig ornament. In de lengterichting van de brug zijn tussen de pijlers identieke smeedijzeren hekwerken aangebracht. Vanaf het midden van de brugleuning loopt het groengeschilderde hekwerk in een vloeiende lijn omhoog naar de brugpijlers. In het midden van de hekwerken bevindt zich een en face geplaatste zwaan met uitgeslagen vleugels, geflankeerd door open panelen met horizontale regels en een profiel geplaatste zwanen, die aansluiten op de brugpijlers. Deze zwanen zijn gericht naar het midden van de brug. De zwanen zijn wit geschilderd en hebben een gele snavel met zwarte knobbel.

B. HANGBRUG, voetgangersbrug over de tot vijvers vergraven St. Jansbeek gelegen nabij het Sonsbeekpaviljoen. De brug dateert uit het derde kwart van de 19de eeuw en is de opvolger van een houten brug. Oorspronkelijk hing

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

het loopdek aan de tussen de open ijzeren pylonen hangende kabels. Thans is het brugdek vastgezet op ijzeren balken. Het dek is versierd met afhangende gietijzeren ornamenten. De bovenbouw van de brug bestaat uit vier gietijzeren pylonen, waartussen hangkabels zijn aangebracht. Aan weerszijden van de overbrugging zijn draagkabels gespannen, die zijn verankerd in de grond. De pylonen bezitten kruisvormige vullingen met stervormige rozetten. Ook op de vierkante bekroningen zijn stervormige rozetten aangebracht. Het basement is op de hoeken versierd met ornamenten. De ijzeren afgeronde koppen van de pylonen bezitten op de bovenzijde twee groeven, waarover de kabels lopen. De koppen dragen aan de binnenzijde de bedrijfsnaam 'J.M. Traanboer Bakkerstraat te Arnhem'.

In het park van het landgoed Enghuizen bij Hummelo bevindt zich bij het Jagershuis een vrijwel identiek exemplaar. Ook Enghuizen was bezit van baron Van Heeckeren van Enghuizen.

Waardering

De BRUGGEN behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek zijn van belang:

- wegens de ouderdom;
- wegens de ornamentele waarde;
- wegens de constructie;
- wegens de functioneel-ruimtelijke relatie met de andere onderdelen van de buitenplaats.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Brug(L)

Monumentnummer*: 528871

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82867/115

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Tellegenlaan

Nr*

2

Toev.*

Postcode*

6814 BT

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

7357

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

In de nabijheid van de Grote Vijver gelegen TELLEGENBANK, in 1928 opgericht ter herinnering aan ir. J.W.C.Tellegen (1859-1921), directeur Gemeentewerken in de gemeente Arnhem van 1890 tot 1901. Tellegens naam is onverbrekelijk verbonden met de aankoop van Park Sonsbeek aan het einde van de 19de eeuw.

Herinneringsbank, bestaande uit een halfcirkelvormig gemetseld muurtje van paarsbruine, enigszins gesinterde baksteen met een gecementeerde plint en natuurstenen dekplaten. Tegen de binnenzijde van de halve cirkel bevindt zich een uit negen segmenten bestaande houten zitting met rugleuning. De halve cirkel wordt afgesloten door twee natuurstenen elementen, links een rechthoekig blok met opschrift in reliëf in verdiept vlak: 'TER HERINNERING AAN/ IR. J.W.C. TELLEGEN/ DIRECTEUR GEMEENTEWERKEN/ 1890-1901/'; rechts bevindt zich een hoger, cilindervormig blok met een reliëfsculptuur, voorstellend een springend hert, van de hand van de Arnhemse beeldhouwer Gijs Jacobs van den Hof (1889-1965). Vanaf de natuurstenen elementen buigt het gemetselde gedeelte zich trapsgewijs aflopend terug.

Waardering

De TELLEGENBANK, behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek is van cultuurhistorisch belang:

- wegens de herinnering aan ir. Tellegen;

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- wegens de esthetische kwaliteit van het ontwerp;
- wegens de aanwezigheid van een reliëf van de hand van de Arnhemse beeldhouwer Gijs Jacobs van de Hof;
- wegens de situering nabij de Grote Vijver, aan een splitsing van paden.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Monumentnummer*: 528872

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82867/47

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Zijpendaalseweg

Nr*

30

Toev.*

Postcode*

6814 CL

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

7357

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

Forse natuurstenen TUINVAAS, gesitueerd in het westelijke deel van park Sonsbeek, nabij de Zijpendaalseweg, op een schiereiland in de tot vijvers omgevormde St. Jansbeek, vlakbij de Kleine Waterval en de hangbrug. De vaas heeft een midden 18de-eeuwse vormgeving en is geplaatst op een laat 18de-eeuwse sokkel.

Grote natuurstenen tuinvaas met deksel, geplaatst op een natuurstenen sokkel op laag basement. Dit basement bezit een vierkante grondslag met inspringende hoeken en een geprofileerde lijst. De hoge sokkel bezit een sierlijk gebogen lichaam met velden met krulornamenten in de hoeken, een knorrenlijst aan de onderzijde en een voet met druipsteen decoraties. Aan twee zijden is een voluutvormig ornament aangebracht. Op de sokkel staat de ronde vaas met ingezwenkte voet. Het lichaam van de vaas is voorzien van cartouches met rocailleornamenten. De grote, aan de uiteinden omkrullende oren zijn gedecoreerd met kleine bloem- en bladmotieven. De oren zijn over de ver overstekende dekselrand getrokken en sluiten op de gebogen bovenzijde van het deksel aan. Het deksel wordt bekroond door een uit bloem- en bladwerk bestaande knop.

Waardering

De TUINVAAS behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek is van algemeen belang:

- wegens de ouderdom;

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registregegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- wegens de ornamentele waarde;
- wegens de situering op een schiereilandje in een van de vijverpartijen.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Tuinvaas

Monumentnummer*: 528873

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 14 februari 2006
Kadaster deel/nr: 82867/25

Complexnummer

528855

Complexnaam

Sonsbeek

Woonplaats*

Arnhem

Gemeente*

Arnhem

Provincie*

Gelderland

Straat*

Tellegenlaan

Nr*

3

Toev.*

Postcode*

6814 BT

Woonplaats*

Arnhem

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Arnhem

Sectie*

N

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

8102

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

In de nabijheid van Huis Sonsbeek gelegen LORENTZMONUMENT, in 1931 opgericht ter ere van de in Arnhem geboren natuurkundige en nobelprijswinnaar (1902) Henrik Antoon Lorentz (1853-1928). Het monument is een ontwerp van de beeldhouwer Ludwig Oswald Wenckebach (1895-1962) en uitgevoerd in een mengvorm van stijkenmerken uit de Nieuwe Zakelijkheid en Art Deco.

Het monument bestaat uit een kern van baksteen, bekleed met rechthoekige blokken euvillekalksteen van verschillende formaten, die tezamen een symmetrisch opgezet geheel vormen. De middenpartij is hoger opgetrokken; de lage vleugels steken schuin naar voren. Voor de middenpartij staat een grote sokkel, waarop een frontaal gericht bronzen standbeeld is geplaatst van H.A. Lorentz. Op de sokkel in gebeeldhouwde letters het opschrift: 'HENDRIK ANTOON/ LORENTZ/ 1853 1928/'. De voet van het beeld bezit op de rechterzijde de inscriptie 'A. PROWASECK KUNSTGIETERIJ LEIDEN', op de linker zijde 'WENCKEBACH 1931'. De vleugels bezitten elk drie langwerpige reliëfs van beroemde natuurkundigen: op de linker vleugel HUYGENS, FRESNEL en MAXWELL en op de rechter vleugel PLANCK, EINSTEIN en BOHR. Deze natuurkundigen zijn 'en profil' afgebeeld en gericht naar het standbeeld van Lorentz. De namen van de natuurkundigen staan boven de lege vakken uiterst links en rechts aangegeven. Voor de achterwand bevindt zich een groot terras met trappartijen, uitgevoerd in euvillekalksteen.

Waardering

Het LORENTZMONUMENT behorend tot de historische buitenplaats Sonsbeek is van cultuurhistorisch belang:

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- wegens vanwege de herinnering aan de in Arnhem geboren natuurkundige en Nobelprijswinnaar H.A.Lorentz;
- wegens de esthetische kwaliteit van het ontwerp van de beeldhouwer L.O. Wenckebach;
- wegens de ligging op een glooiende heuvelflank nabij het Huis Sonsbeek, in het park.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie